

Projekat „Ne pali vatru“

Analiza istraživanja

Grad Kraljevo

МЛАДИ
ПОЉОПРИВРЕДНИЦИ
СРБИЈЕ

Rezultati istraživanja i njihova analiza objavljeni su uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za njihovu sadržinu odgovoran je isključivo Centar modernih veština i oni ne odražavaju nužno stavove Evropske unije.

Istraživanje predstavlja deo aktivnosti u okviru projekta "Ne pali vatru" koji se realizuje u okviru projekta „EU Resurs centar za civilno društvo u Srbiji“ koji Beogradska otvorena škola sprovodi u partnerstvu s organizacijama civilnog društva: Novosadska novinarska škola, ENECA, Užički centar za prava deteta, Nova planska praksa, Sigurne staze, Mladi poljoprivrednici Srbije i međunarodnim partnerom, fondacijom Fridrih Ebert (Friedrich Ebert Stiftung).

Projekat EU resurs centra je podržan od strane Delegacije Evropske unije u Srbiji i realizuje se u periodu od 2023. do 2026. godine.

Sadržaj

<i>Sažetak</i>	4
<i>Uvod</i>	5
<i>Metodologija istraživanja</i>	7
Analiza relevantnih dokumenata	7
Online istraživanje javnog mnjenja	7
Dubinski intervjui.....	8
<i>O gradu Kraljevo</i>	9
<i>Rezultati istraživanja</i>	10
<i>Zaključci</i>	12
<i>Primeri dobre EU prakse</i>	14
1. Preventivne restriktivne mere u periodima visokog rizika – Grčka	14
2. Održivi modeli finansiranja dobrovoljnih vatrogasnih društava – Slovenija i Švedska	14
3. Kontinuirane komunikacione i edukativne kampanje – Hrvatska	14
4. Primena savremenih tehnologija za rano otkrivanje požara – Grčka i Španija	14
5. Programi edukacije	15
6. Rešenja zasnova na prirodi – Portugal i Grčka.....	15

Sažetak

Grad Kraljevo predstavlja jedan od vodećih primera dobre prakse prevencije požara na otvorenom u Srbiji, naročito kroz razvijenu mrežu od 11 aktivnih dobrovoljnih vatrogasnih društava (DVD) i primenu savremenih tehnologija za rano otkrivanje požara u okviru vizitorskog centra na području Studenice. Brine to što podaci o broju požara na teritoriji Kraljeva nisu sistematizovani i javno dostupni za prethodne periode. Dostupni fragmentarni podaci ukazuju da se broj požara na godišnjem nivou kreće između 300 i 500, pri čemu požari na otvorenom čine više od polovinu ukupnog broja vatrogasnih intervencija.

Analiza planske dokumentacije ukazuje na to da, iako Kraljevo poseduje specifičan Plan zaštite šuma od požara, šumski požari i požari na otvorenom trenutno nisu, ali će u dokumentima koji čekaju usvajanje, biti tretirani kao prvostepena opasnost. Time će se dokumenta usaglasiti sa Planom zaštite šuma u kojima su borove šume klasifikovane u prvu kategoriju rizika. Takođe požari na smetlištima i divljim deponijama postali su učestala pretnja po zdravlje stanovništva.

Grad Kraljevo prednjači kao pozitivan primer u podršci dobrovoljnom vatrogastvu, kroz redovno budžetsko sufinansiranje dobrovoljnih vatrogasnih društava (DVD) shodno članu 80. Zakona o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama. Otežavajuća okolnost je da razuđenost ruralnih naselja i njihova nepovoljna demografska struktura otežavaju sprovođenje preventivnih mera na terenu. Primer ženskih sekcija DVD kao i predstavnika Romske manjine (DVD Rom) predstavljaju pozitivan primer kako dobrovoljno vatrogastvo može lokalno da se razvija.

Rezultati online istraživanja dodatno naglašavaju nizak nivo informisanosti građana, gde polovina ispitanika priznaje da je slabo ili nimalo informisana o rizicima, dok se tema prevencije percipira kao sezonska i nisko prioritarna. Posebno zabrinjava trend gde su žene, iako statistički ređe neko ko izaziva požare, pokazale veće interesovanje za temu dok su muškarci kao primarna grupa koja praktikuje paljenje biljnih ostataka i strinika pokazali manju informisanost.

Građani prepoznaju ljudski nemar kao glavni uzrok požara, ali istovremeno ukazuju na "*kulturu nekažnjavanja*" i lošu primenu propisa, što potvrđuje i nedostatak javnih podataka o pasivizaciji poljoprivrednih gazdinstava koja krše zakon. Da bi Kraljevo zadržalo ulogu regionalnog lidera u ovoj oblasti, neophodno je ažuriranje i izrada novih planskih dokumenata, bolja koordinacija sa EPS i JP "Srbijašume" na održavanju protivpožarnih šumskih puteva i intenziviranje edukativnih kampanja, uz preporuku da se iskustva, u međuopštinskoj saradnji u slivu Zapadne Morave na prevenciji od poplava, primene i na oblast zaštite od požara kako bi se osigurala dugoročna otpornost zajednice.

Uvod

Godina za nama bila je jedna od najkritičnijih kada je reč o požarima na otvorenom u poslednjoj deceniji. Na teritoriji Republike Srbije, zaključno sa 12. novembrom 2025. godine, evidentirano je ukupno 28.413 požara od početka godine. Analiza dostupnih podataka ukazuje da se gotovo 60% svih vatrogasnih intervencija na otvorenom dogodilo tokom jula i avgusta, što jasno potvrđuje izraženu sezonalnost ovog rizika.

„Požari na otvorenom imaju višestruke uticaje kada se pominju dugoročni efekti. Ne samo da dolazi do devastacije biodiverziteta, zemljišta, već se stvaraju velika eroziona područja.“

Pripadnik DVD

Posebno alarmantan bio je jul, kada je zabeležen porast broja požara od čak 284% u odnosu na isti mesec prethodne godine, koja je takođe bila izrazito topla i suva. Tokom jula registrovano je 3.538 požara, što predstavlja apsolutni rekord, dok je 7. jula zabeležen dnevni maksimum od 628 požara. Trend se nastavio i u avgustu – u prvoj polovini meseca evidentirano je 1.984 požara, a dnevni pik dostignut je 14. avgusta sa 262 požara u

jednom danu.

Podaci Uprave za vatrogasno-spasilačke jedinice Sektora za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije dodatno potvrđuju ozbiljnost situacije: od početka 2025. godine do sredine juna zabeleženo je ukupno 10.800 intervencija, od čega se približno 4.000 odnosi na požare na otvorenom prostoru. Na području Kraljeva u pomenutom periodu od ukupno 390 požara čak 236 dogodilo se na otvorenom prostoru (livade, nisko rastinje i rubovi šuma).

Slični trendovi zabeleženi su i na nivou Evropske unije, gde su tokom leta 2025. godine požari zahvatili više od milion hektara šuma i niskog rastinja, što predstavlja najveću opožarenu površinu još od 2006. godine. Ovi podaci ukazuju na širi regionalni i globalni kontekst rasta rizika od požara.

„Svi mi, kako profesionalni, tako i dobrovoljni vatrogasci delimo isto parče 'leba na intervenciji.“

Predstavnik DVD

Najčešći uzrok požara na otvorenom prostoru ostaje ljudski faktor, pre svega nepažnja - paljenje žetvenih ostataka, trave, granja i otpada, iako je ovakva praksa strogo zabranjena Zakonom o zaštiti od požara. Analize rada lokalnih

štabova za vanredne situacije pokazuju da je problem posebno izražen u ruralnim područjima, gde su prisutni izazovi u vitalnosti i informisanju stanovništva.

Prema podacima Evropskog informacionog sistema za šumske požare, u periodu od 2012. do 2023. godine u Srbiji je registrovano 1.228 šumskih požara, sa ukupno 37,8 hiljada hektara opožarene površine. Dugoročno posmatrano, rizik od šumskih požara raste na globalnom nivou, što se direktno dovodi u vezu sa klimatskim promenama. Prema procenama Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP), očekuje se povećanje učestalosti ekstremnih požara za 14% do 2030. godine, 30% do 2050. godine i čak 50% do kraja veka.

„Problem se ogleda u činjenici da širok spektar nadležnosti poveren JLS ne prati uspostavljanje organizacionih jedinica koje će biti nadležne za oblast vanrednih situacija, zaštite od požara i drugih grana bezbednosti. Posledično, u praksi dolazi do situacija u kojima lokalne samouprave, nemaju sistematizovano radno mesto zaduženo za poslove zaštite od požara, već se ovim sistemom i obavezama koje proističu iz Zakona o zaštiti od požara kao pridodatim poslovima bave postojeći, već dovoljno opterećeni kapaciteti.“

Predstavnica JLS

Na nacionalnom nivou, prema podacima Uprave za šume, tokom 2024. godine zabeleženo je 188 šumskih požara, od čega 139 u državnim šumama. Važno je napomenuti da ne postoje sveobuhvatni podaci o požarima u privatnim šumama, koje čine oko 58% ukupne pošumljene teritorije Srbije, što dodatno otežava preciznu procenu rizika.

Iako Srbija raspolaže relevantnim zakonodavnim i strateškim okvirom u ovoj oblasti - uključujući Nacionalnu strategiju zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama i Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama - njihova primena na lokalnom nivou ostaje neujednačena i nedovoljno transparentna. Nedostaju sveobuhvatne procene rizika, sistemsko uključivanje građana, kao i razvijeni mehanizmi za kontinuiranu i ciljanu komunikaciju.

„U Beogradu će bolje biti ispraćen požar u Crnoj Gori ili Hrvatskoj nego što će biti ispraćen požar u npr. Kikindi.“

Novinarka

Ovakvo stanje ukazuje na značajan prostor za unapređenje, posebno kroz razvoj participativnih pristupa i jačanje uloge građana, koji svojim znanjem, iskustvom i angažmanom mogu dati ključan doprinos prevenciji i smanjenju rizika od požara u lokalnim zajednicama.

Metodologija istraživanja

Istraživanje koje je sproveo Centar modernih veština imalo je za cilj da pruži sveobuhvatan uvid u stanje u oblasti prevencije požara na otvorenom, uključujući nivo informisanosti građana, kao i primenu relevantnih politika i praksi na lokalnom nivou. Istraživanje je sprovedeno u četiri jedinice lokalne samouprave: Kraljevo, Subotica, Čičevac i Pirot. Metodološki pristup bio je kombinovan kako bi se obuhvatile različite dimenzije problema – normativni okvir, percepcije građana i iskustva ključnih aktera. U tom smislu, korišćena su tri komplementarna istraživačka instrumenta: analiza dokumenata, online istraživanje javnog mnjenja i dubinski intervjui.

Analiza relevantnih dokumenata

Prvi segment istraživanja odnosio se na analizu strateških i planskih dokumenata koje su jedinice lokalne samouprave u obavezi da izrade u oblasti upravljanja rizicima i zaštite od požara.

Lokalne samouprave su dužne da usvoje četiri ključna dokumenta:

- Procenu rizika od katastrofa za teritoriju jedinice lokalne samouprave
- Plan zaštite i spasavanja
- Plan smanjenja rizika od katastrofa
- Plan zaštite od požara za teritoriju jedinice lokalne samouprave

Prva tri dokumenta donose se u skladu sa Zakonom o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama, dok se četvrti izrađuje na osnovu Zakona o zaštiti od požara.

Analiza je obuhvatila pregled dostupnih dokumenata na zvaničnim internet prezentacijama lokalnih samouprava. U slučajevima kada dokumenti nisu bili javno dostupni, pribavljeni su putem zahteva za pristup informacijama od javnog značaja. Dodatno, u pojedinim lokalnim samoupravama izvršen je neposredan uvid u dokumentaciju, usled nepostojanja elektronskih verzija.

Online istraživanje javnog mnjenja

Drugi segment istraživanja bio je usmeren na prikupljanje podataka o stavovima, iskustvima i nivou informisanosti građana u vezi sa požarima na otvorenom.

Istraživanje je sprovedeno putem online upitnika koji je sadržao ukupno 21 pitanje. Upitnik je distribuiran kroz ciljanu kampanju na društvenoj mreži Instagram, usmerenu na građanke i građane u četiri obuhvaćene jedinice lokalne samouprave Kraljevo, Pirot, Suboticu i Čičevac. Ukupno je prikupljeno 367 validnih odgovora ispitanika.

Pitanja su obuhvatila sledeće tematske celine:

- nivo informisanosti o rizicima od požara na otvorenom
- percepciju uzroka i posledica požara
- lična iskustva građana u vezi sa požarima
- procenu rada nadležnih institucija
- spremnost građana da se uključe u preventivne aktivnosti

Dubinski intervjui

Treći segment istraživanja obuhvatio je sprovođenje dubinskih intervjua sa relevantnim akterima uključenim u sistem prevencije i zaštite od požara na lokalnom nivou. Cilj intervjua bio je da se obezbedi dublje razumevanje institucionalnih kapaciteta, operativnih izazova i mogućnosti za unapređenje sistema. Prikupljeni uvidi omogućili su identifikaciju ključnih izazova u prevenciji požara na otvorenom, kao i potencijala za unapređenje međusektorske saradnje i uključivanje lokalne zajednice, uz oslanjanje na primere dobrih evropskih praksi.

Intervjui su sprovedeni sa predstavnicima:

- pripadnicima civilne zaštite
- lokalnih samouprava
- organizacija civilnog društva
- dobrovoljnih vatrogasnih društava
- lokalnih medija
- JP „Srbija šume“

Kombinovanjem analize dokumenata, istraživanja javnog mnjenja i dubinskih intervjua obezbeđeno je ukrštanje podataka, čime je omogućeno sagledavanje problema iz više perspektiva. Ovakav pristup omogućio je formiranje sveobuhvatne i utemeljene slike o stanju u oblasti prevencije požara na otvorenom u obuhvaćenim lokalnim samoupravama.

O gradu Kraljevu

Kraljevo je grad na tri reke, u blizini pet planina i četiri banje. Grad Kraljevo ime duguje kraljevima iz svoje slavne istorije - njih sedam je krunisano u manastiru Žiča, a tragovi njihove vladavine ovim prostorima vidljivi su i danas. Zbog toga je Kraljevo nekako uvek bilo "kraljevski grad".

Kraljevo je administrativni, privredni i kulturni centar Raškog okruga, smešten na ušću Ibra u Zapadnu Moravu. Sam grad Kraljevo ima preko 57.000 stanovnika (prema popisu 2022). Njega čini gradsko jezgro i 16 naselja. Celokupna teritorija grada Kraljeva, obuhvata 92 naseljena mesta, ima 111.000 stanovnika (prema popisu 2022), što pokazuje značajan pad broja stanovnika u odnosu na prethodne popise. Zahvaljujući svom povoljnom geografskom položaju, Kraljevo je postao i velika saobraćajna raskrsnica Srbije.

Geografsku osobenost Kraljeva upotpunjuju i delovi rečnih tokova Ibra i Zapadne Morave sa pritokama. Treba pomenuti i planine koje se nalaze u okolini Kraljeva: Goč (1.216 m), Stolovi (1.375 m), Troglav (1.177 m), Čemerno (1.579 m), Radočelo (1.643 m) i druge. Obrasle su šumom (na nižim nadmorskim visinama bukva, jela, lipa, jasen, a na višim četinari) a obiluju pašnjacima i raznovrsnim planinskim biljem. U okolini Kraljeva ima mnogo banjskih lečilišta: Vrnjačka, Mataruška, Bogutovačka i Sirčanska Banja. Kada je reč o klimatskim uslovima, ovo područje ima sve karakteristike kontinentalne klime- topla leta, jake, oštre zime, ali i padavine nestabilne po vremenskom rasporedu i količini.

Teritorija koju administrativno pokriva grad Kraljevo širi se na 1.530 kvadratnih kilometara, čineći jednu od najvećih jedinica lokalne samouprave u Republici Srbiji. Na području grada Kraljeva najveći udeo u površini, 47,4% imaju poljoprivredni resursi, zatim slede šumski resursi sa 46,8% i ostali resursi sa 5,8%. Grad Kraljevo je bogat šumskim resursima i to značajno iznad republičkog proseka. Šume na teritoriji grada Kraljeva zauzimaju oko 70.115 hektara. Najveće površine šuma su u državnom vlasništvu 57% , dok privatne šume učestvuju sa 43% u vlasničkoj strukturi.

U neposrednoj blizini Kraljeva nalazi se manastir Žiča (XIII vek), jedan od najznačajnijih i najreprezentativnijih srpski srednjovekovnih manastira. Manastir Studenica, koga je osnovao Stefan Nemanja 1190., još jedan od bisera srpskog srednjovekovnog graditeljstva i jedan od najvećih i najbogatijih manastira koji se nalazi na teritoriji Kraljeva. Od 1986. godine se Studenica nalazi na listi svetske kulturne baštine i pod zaštitom je UNESCO-a.

Rezultati istraživanja

„Potreban je kontinuiran rad sa građanima i to predstavlja izazov i za lokalne samouprave i sve druge lokalne aktere.“ *Predstavnica NVO*

Analizom dostupnih dokumenata imali smo uvid u Plan zaštite i spasavanja (2021), Plan smanjenja rizika od katastrofa (istekao 2023.) Postoji Procena rizika od šumskih požara kao i Procena ugroženosti od elementarnih nepogoda i drugih

nesreća (2019). Kraljevo takođe ima i Plan zaštite šuma od požara što predstavlja iskorak u odnosu na neke druge JLS.

Trenutno aktuelni plan zaštite i spasavanja pominje požare na otvorenom i šumske požare među potencijalne opasnosti i rizike ali ne kao prvostepenu opasnost. Zanimljivo je da se pominju klizišta, kojih ima preko 200 u registru na teritoriji grada Kraljeva, koja često mogu biti posledica erozije tla koja nastaje nestankom šuma. Procenom rizika od katastrofa konstatovano je da su na teritoriji grada Kraljeva izražene sledeće opasnosti: zemljotres, odroni, klizišta i erozije i poplave. U novom dokumentu koji čeka na usvajanje dodata je i izražena opasnosti od izbijanja šumskih požara.

„Razvoj dobrovoljnog vatrogastva je dobar putokaz za lokalne zajednice zbog neophodnosti brzog reagovanja“
Komandant DVD

„O požarima se izveštava kada oni postanu ozbiljni, u smislu ugrožavanja imovine, lica i prirode.“
Novinarka

U Republici Srbiji značajan deo nadležnosti u oblasti smanjenja rizika od katastrofa poveren je jedinicama lokalne samouprave. Istovremeno, zakonodavni okvir Evropske unije u oblasti civilne zaštite naglašava značaj prevencije,

upravljanja rizicima i spremnosti, uz obavezu država članica da kontinuirano unapređuju planiranje i sprovođenje mera u ovim oblastima.

S obzirom na to da je smetlište u Kraljevu u poslednje dve godine često gorelo očigledno je potreban strateški pristup prevencije požara na otvorenom. Podsećamo da požari na smetlištima ugrožavaju zdravlje stanovništva jer se oslobađaju furani i dioksini koji predstavljaju veliku opasnost po zdravlje ljudi..

„Potrebno je uvesti neke povlastice za dobrovoljne vatrogasce.“
Predstavnik DVD

„Umesto obaveznog vojnog roka treba uvesti obaveznu obuku civilne zaštite.“
Pripadnik Civilne zaštite

Procena rizika od šumskih požara, koja je rađena 2019. godine pokazuje da su najugroženije šume borova (I kategorija rizika) i neobrasle površine (VI kategorija rizika). Svi analizirani požari (do 2019) koji su registrovani, dogodili su se u blizini

saobraćajnica različite kategorije što ukazuje na uticaj ljudskog faktora na pojavu požara. Ovo pokazuje važnost podizanja svesti kod vozača i poljoprivrednika.

„Nama nedostaje upotreba novih tehnologija i veštačke inteligencije. Tamo gde nemamo ljude moramo da nastupimo sa veštačkom inteligencijom.“

Pripadnik Civilne zaštite

Grad Kraljevo je dobar primer razvijenosti mreže Dobrovoljnih vatrogasnih društava (DVD). Trenutno ih je 11 aktivnih, a formiraju se još dva. Svi oni čine Vatrogasni savez Kraljeva. Njihovi članovi koji su uspešno završili stručnu obuku su takođe i deo jedinica civilne zaštite. Grad

Kraljevo svake godine izdvaja budžetska sredstva za sufinansiranje DVD-a koja pored gašenja požara, obavljaju poslove jedinice civilne zaštite opšte namene. Odlukom o budžetu Grada Kraljeva za 2026. godinu opredeljeno je 6 miliona dinara za rad i funkcionisanje operativnih jedinica DVD (obučavanje, nabavka i održavanje opreme i materijalno-tehničkih sredstava), kao i funkcionisanje DVD u celini. Osim toga DVD mogu da učestvuju i u otvorenim pozivima za projekte gradske uprave Kraljevo. Takođe primer ženskih sekcija kao i učešće predstavnika Romske nacionalne manjine predstavljaju pozitivan primer kako dobrovoljno vatrogastvo može lokalno da se razvija.

Videli smo, u prethodnom delu, da je Kraljevo razučena opština sa velikim brojem naseljenih mesta u pre svega ruralnom delu grada. Demografska i socijalna struktura tih mesta je dosta loša tako da tu nedostaje potencijala za ozbiljnije bavljenje prevencijom požara na otvorenom.

„Mnogo bi unapredili planove i prevenciju, ukoliko bi država prepoznala nestanak struje kao posebnu opasnost.“

Pripadnik civilne zaštite

„Uočavamo sve učestaliju pojavu ekstremnih vremenskih pojava, uključujući visoke temperature, obilne padavine, superćelijske oluje i suše koje, uz prateći rizik nedostatka vode za piće i požara na otvorenom, mogu izazvati značajne posledice po štćene vrednosti.“

Predstavnik lokalne samouprave

Kraljevo je takođe dobar primer upotrebe nove tehnologije u prevenciji požara na otvorenom. Kroz „Evergreen“ projekat je izgrađen vizitorski centar. Njegovom izgradnjom napravljen je značajan korak u borbi protiv šumskih požara i u održavanju bogatih šumskih ekosistema na području Studenice. On služi kao čvorište za prikupljanje i analizu relevantnih podataka sa terena. Ove

informacije će biti ključne za ranu detekciju početnih i manjih požara, što će omogućiti bržu i efikasniju reakciju na potencijalne požare

Zaključci

Grad Kraljevo predstavlja značajan regionalni centar koji, imajući u vidu svoje kapacitete i institucionalni okvir, ima potencijal da postane primer dobre prakse u oblasti prevencije požara na otvorenom - kako za jedinice lokalne samouprave u Raškom okrugu, tako i šire u Republici Srbiji.

Pozitivno je oceniti uspostavljenu praksu sufinansiranja i razvoja Vatrogasnog saveza i dobrovoljnih vatrogasnih društava (DVD), čime se obezbeđuje kontinuitet njihovog rada i osnovni operativni kapaciteti. Primeri osnivanja ženskih sekcija u DVD pokazuju svest o tome da uniforma nema pol. Takođe iskustva iz vizitorskog centra, a naročito upotreba novih tehnologija, treba da budu primer i za druge jedinice lokalne samouprave. Izgradnja višenamenskih hidroakumulacija na Žičkoj reci koja je u završnoj fazi doprineće lakšem gašenju požara na tom delu teritorije grada Kraljeva.

„O požarima se izveštava tek kada oni postanu ozbiljni, u smislu ugrožavanja imovine, lica i prirode.“

Novinarka

U operativnom smislu, identifikovani su izazovi u koordinaciji između relevantnih aktera, uključujući lokalnu samoupravu, javna preduzeća i institucije nadležne za upravljanje šumama. Posebno je važno unaprediti saradnju sa JP „Srbijašume“,

naročito u segmentu održavanja proseka i protivpožarnih puteva, gde dolazi do preklapanja nadležnosti i nejasno definisanih odgovornosti. Zbog svoje ogromne površine i razućenosti grad Kraljevo treba da prati i utiče na unapređenje stanja elektro energetske mreže. Pokazalo se da je dotrajalost prenosnih sistema čest uzrok požara na otvorenom, naročito u letnjim mesecima.

Infrastrukturni kapaciteti predstavljaju dodatno ograničenje. Potrebno je nastaviti sa izgradnjom vodozahvata. Takođe nedovoljna pokrivenost hidrantskom mrežom, posebno u blizini šumskih područja i u ruralnim naseljima, značajno utiče na brzinu i efikasnost intervencija. Vatrogasne jedinice često gube dragoceno vreme na dopunu cisterni, što direktno utiče na obim i posledice požara. U tom kontekstu, razvoj alternativnih rešenja, poput izgradnje bunara, vodozahvata i lokalnih izvora vode, može predstavljati važnu dopunu postojećoj infrastrukturi.

Pohvalno je što Gradski štab za vanredne situacije svake godine donosi i sprovodi aktivnosti prepoznate Operativnim planom sprovođenja preventivnih mera zaštite od požara na otvorenom i šumskih požara na području Grada Kraljeva, koji sadrži sve prepoznate aktivnosti nadležnih organa i partnera uključenih u

„Bilo bi dobro da MUP, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo zaštite životne sredine izrade materijale o prevenciji požara na otvorenom, slično kampanji „Dok pijem ne vozim“.“

Lokalna novinarka

kontrolu sprovođenja i poštovanja preventivnih mera zaštite od požara. Takođe obaveštavanje vozača pored saobraćajnica o prevenciji požara utiče na podizanje svesti. Upravo nalazi istraživanja ukazuju na nedovoljno razvijen i sistematičan pristup u podizanju svesti građana. Iako postoje inicijative ka poljoprivrednicima, izostaje koordinisana i kontinuirana kampanja koja bi uključila škole, medije, i

organizacije civilnog društva. S obzirom na to da većina građana navodi da nije dovoljno informisana, jačanje komunikacionih aktivnosti predstavlja ključnu preventivnu meru.

„Zadržana je praksa nekažnjavanja dok se ne dogodi neki veći požar.“

Istraživačka novinarka

Dodatno, transparentnost i primena kaznene politike ostaju ograničeni. Podaci o mandatnim kaznama i drugim pravnim merama nisu javno dostupni, što otežava procenu njihove efikasnosti. Takođe, mere poput pasivizacije registrovanih

poljoprivrednih gazdinstava u slučajevima spaljivanja biljnih ostataka, iako formalno predviđene, ne pokazuju merljive rezultate u praksi. Takođe nelegalno deponovanje otpada predstavlja ozbiljan rizik kako za požare tako i za poplave.

Sveukupno posmatrano, unapređenje sistema prevencije požara na otvorenom u Kraljevu zahteva integrisan pristup koji podrazumeva: kompletiranje strateškog okvira, unapređenje međuinstitucionalne saradnje, razvoj infrastrukture, sistematično informisanje građana i uvođenje savremenih tehnologija. Bez takvog pristupa, postoji značajan rizik da će požari izazvani ljudskim faktorom ostati dominantan izazov u narednom periodu.

Primeri dobre EU prakse

Analiza evropskih praksi u oblasti prevencije požara na otvorenom ukazuje na nekoliko ključnih pristupa koji se mogu primeniti i prilagoditi lokalnom kontekstu u Srbiji, uključujući Suboticu.

1. Preventivne restriktivne mere u periodima visokog rizika – Grčka

Tokom letnjih meseci sa ekstremno visokim temperaturama, pojedine lokalne samouprave u Grčkoj uvode privremene restrikcije kretanja - uključujući zatvaranje određenih putnih pravaca i ograničavanje pristupa šumskim i ruralnim područjima. Ove mere direktno doprinose smanjenju broja požara izazvanih ljudskim faktorom.

Relevantnost za Srbiju: *Uvođenje privremenih zabrana kretanja i kontrolisanog pristupa rizičnim područjima tokom toplotnih talasa može biti efikasna mera prevencije, posebno u ruralnim i šumskim zonama.*

2. Održivi modeli finansiranja dobrovoljnih vatrogasnih društava – Slovenija i Švedska

Slovenački vatrogasni savez razvija dodatne izvore finansiranja kroz online prodavnice i donatorske aktivnosti, čime se jača finansijska održivost sistema <https://shop.gasilec.net/gzs>

U Švedskoj, model finansiranja se u značajnoj meri oslanja na podršku građana, čime se dodatno podstiče osećaj pripadnosti i zajedničke odgovornosti za bezbednost zajednice.

Relevantnost za Srbiju: *Razvoj lokalnih izvora finansiranja (donacije, kampanje, prodaja promotivnog materijala) može doprineti jačanju kapaciteta DVD-ova i njihovoj većoj integraciji u zajednicu.*

3. Kontinuirane komunikacione i edukativne kampanje – Hrvatska

Hrvatska vatrogasna zajednica sprovodi celogodišnje informativne kampanje, sa posebnim intenzitetom u periodima povećanog rizika. Kampanje uključuju unapred pripremljene materijale za medije, lokalne informativne inicijative i edukativne aktivnosti usmerene ka građanima (<https://hvz.gov.hr/>)

Relevantnost za Srbiju: *Sistematski i kontinuiran pristup komunikaciji (umesto ad hoc aktivnosti) može značajno doprineti podizanju svesti građana i smanjenju požara izazvanih nepažnjom.*

4. Primena savremenih tehnologija za rano otkrivanje požara – Grčka i Španija

Zemlje poput Grčke i Španije razvile su integrisane sisteme za rano otkrivanje požara, koji uključuju mreže senzora, satelitski nadzor i upotrebu dronova. Ovi sistemi omogućavaju detekciju požara u realnom vremenu i brzu reakciju u tzv. „zlatnom satu“, pre nego što se požar proširi.

Relevantnost za Srbiju: Uvođenje pilot sistema za ranu detekciju požara (npr. u rizičnim šumskim područjima) može značajno smanjiti štete i troškove intervencija.

5. Programi edukacije

U brojnim evropskim zemljama razvijeni su programi edukacije građana koji podrazumevaju održavanje privatnih poseda i stvaranje „odbrambenog prostora“ oko kuća i naselja (uklanjanje suvog rastinja, kontrola vegetacije i sl.). Dodatno, primenjuju se i:

- zabrane kretanja u šumama tokom dana visokog rizika
- kontrolisano (propisano) spaljivanje u zimskom periodu radi smanjenja gorivog materijala

Relevantnost za Srbiju: Jačanje saradnje sa građanima kroz edukaciju i praktične smernice može imati direktan uticaj na smanjenje rizika od požara izazvanih ljudskim faktorom.

6. Rešenja zasnovana na prirodi – Portugal i Grčka

U okviru programa obnove šuma, zemlje poput Portugala i Grčke primenjuju sadnju autohtonih listopadnih vrsta (npr. hrast, kesten) kako bi se smanjila zapaljivost šumskih ekosistema. Listopadne vrste stvaraju vlažniju mikroklimu i smanjuju širenje požara.

(<https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/nature-based-solutions-for-fire-resilient-european-forests>)

Relevantnost za Srbiju: Uvođenje ovakvih pristupa u šumarsku praksu može dugoročno doprineti smanjenju rizika od velikih požara.

Evropska iskustva jasno pokazuju da efikasna prevencija požara na otvorenom zahteva integrisan pristup koji kombinuje:

- regulatorne mere (zabrane i kontrola ponašanja)
- tehnička rešenja (rano otkrivanje i monitoring)
- infrastrukturna ulaganja
- kontinuiranu edukaciju i uključivanje građana
- održive modele finansiranja lokalnih kapaciteta

Primena ovih principa, uz prilagođavanje lokalnom kontekstu, može značajno unaprediti sistem prevencije požara u različitim jedinicama lokalne samouprave u Srbiji.

Tim Centra modernih veština

www.cmv.org.rs